

LBRIS

We know
books

Secolul XXI

Istorie recentă și futurologie

Volum coordonat de Alex Cistelean

CARTIER
I S T O R I C

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București,
Tel/fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

*Cărțile Cartier pot fi procurate online pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks, Barnes & Noble și cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău,
Tel./fax: 022 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md
Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău,
Tel.: 022 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md
Librăria online, shop.cartier.md.
Tel.: 068 555 579. E-mail: vanzari@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ
CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România,
Tel./fax: (021) 210.80.51. E-mail: romania@cartier.md
Taxele poștale sunt suportate de editură.
Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier istoric* este coordonată de Virgil Păslariuc
Editor: Gheorghe Erizanu
Lector: Valentin Guțu
Coperta seriei: Vitalie Coroban
Coperta: Vitalie Coroban
Design/tehnoedactare: Marina Darii
Prepress: Editura Cartier
Tipărită la Bons Offices

Alex Cistelean
SECOLUL XXI. ISTORIE RECENTĂ ȘI FUTUROLOGIE
Ediția I, aprilie 2021

© 2021, Editura Cartier pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.
Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Secolul XXI. Istorie recentă și futurologie/ volum coordonat de Alex Cistelean. –
[Chișinău: Cartier, 2021 (Tipogr. „Bons Offices”). – 372 p. – (Cartier istoric/
colecție coordonată de Virgil Păslariuc, ISBN 978-9975-79-902-7).
Referințe bibliogr. la sfârșitul art. și în subsol. – 500 ex.
ISBN 978-9975-86-488-6.
316.42+32(082)
S 40

Cuprins

<i>Argument</i>	7
<i>Cronologia anilor 2000</i>	11
Florin Poenaru	
După 20 de ani	45
Claudiu Gaiu	
Moderată și catastrofă	63
Iulia Militaru	
Revoluția virală și istoricitatea intrasecțională. Un proiect de futurologie materialistă	71
Bogdan Ghiu	
Pre-zent – cu picioarele pe Pământ	84
Alexandru Vasile Sava	
Mixtape 20(-)20	90
Ruxandra Ivan	
Patru postdicții despre situația statului	121
Cosmin Cercel	
De la teoria la practica excepției: note asupra statului-națiune	135
Aurelian Giugăl	
Viitorul nostru a început alaltăieri	145
Corina Tulbure	
Ilegalizarea, o nouă modalitate de guvernare	155
Alexandru Polgár	
Era falsului perfect	166

	186
Vladimir Bortun	
Ce urmează după sfârșitul istoriei: moartea sau adaptarea neoliberalismului?	195
Cristian Nichitean	
„Dar dacă acesta nu mai e capitalism, ci ceva mai rău?”	206
Sorana Constantinescu	
România <i>queer</i> în context european: analiza istoriei recente și a traiectoriilor posibile	217
Tudorina Mihai și Carmen Radu	
Atacul ultraconservatorilor: despre mișcarea împotriva „ideologiei de gen” în România și principalele sale acțiuni	240
Laura Sandu	
Războiul conservatorilor cu „ideologia de gen”. O problematizare dinspre <i>queer</i> -feminismul de stânga	267
Liviu Antonesei	
Secolul XXI a început în 1990... ..	279
Cristian Cercel	
Prezentul fără viitor	284
Ioana Florea	
Acasă în secolul 21	297
Costi Rogozanu	
O lume minunată fără povești	311
Enikő Vincze	
Politica pandemiei, criza capitalismului și alte lumi posibile	317
Dan Ungureanu	
Fluxuri și refluxuri	340
Alexandru Matei	
Îngerul istoriei s-a oprit să facă pipi: putem rezolva ceva între timp?	347
Alex Cistelean	
<i>Epokhé</i>	357

Argument

20 de ani pot defini o epocă, pot marca sau prefigura direcția unui întreg secol. Ultimii 20, primii din 21, n-au fost, ce-i drept, săraci în evenimente: de la atentatele WTC la războiul împotriva terorii, de la primăvara arabă până la situația actuală critică din Orientul Mijlociu; de la maxima lărgire spre est a Uniunii Europene la începutul dezmembrării ei din vest, trecând prin austeritatea post-criză și contradicțiile economice și politice tot mai evidente dintre nordul și sudul său (mediate întotdeauna specific prin est), încheind cu militarizarea completă și fortificarea granițelor sale externe; de la mult trâmbițata victorie planetară a democrațiilor liberale și utopie a sfârșitului istoriei, la aparentul sfârșit al democrațiilor liberale occidentale de tip postbelic, tocmai la ele acasă, dar nu numai; de la euforia financiară a anilor 2000 la criza anilor 2010 și la stagflația prelungită la nivel mondial a ultimilor ani; de la Bush, la Obama, la Trump, trecând prin toată galeria de personaje pitorești care s-au perindat prin prim-planul scenei în toți acești ani (de la Berlusconi la Salvini, prin Renzi, de la Sarkozy la Macron, de la Junker și Schauble la Tsipras și Iglesias, trecând prin Erdoğan, Modi, Le Pen etc.); plus, nu în ultimul rând, ci poate chiar în primul, în ce privește măcar orizontul imediat: o criză climatică globală, ce nu mai e de mult iminentă, ci declanșată, de nu chiar jucată deja. Și, mai nou, o criză epidemiologică la fel de globală, cu un aer bizar de apocalipsă în șlapi și capot de casă, ce trage după sine o nouă criză economică – și deci noi provocări social-politice –, ale căror dimensiuni încă nici nu le putem bănuși.

LEBRIS | We know books

– 1 iulie: Vladimir Putin câștigă un referendum național ce-i permite prelungirea mandatelor prezidențiale.

- 6 iulie: SUA se retrage oficial din Organizația Mondială a Sănătății.
- 10 august: Peste 20 de milioane de cazuri de Covid în toată lumea, în creștere accelerată: primele 10 milioane s-au înregistrat în 6 luni, celelalte 10 milioane în doar 43 de zile.
- 11 august: Alegeri prezidențiale contestate în Belarus, liderul opoziției, Svetlana Tihanouskaia, clamând victoria.
- 19 august: Apple devine prima companie americană evaluată la peste 2 mii de miliarde de dolari, la doar doi ani după ce depășise cifra de o mie de miliarde.
- 30 august: Peste 25 de milioane de cazuri de Covid în lume, cu aproape 850 000 de morți.
- 6 septembrie: Record de temperatură în Los Angeles (50°C).
- 27 septembrie: Reizbucnește conflictul armat dintre Armenia și Azerbaidjan pentru regiunea Nagorno-Karabah. Peste câteva săptămâni un armistițiu va consfinți victoria Azerbaidjanului, susținut puternic de Turcia.
- 28 septembrie: Peste 1 milion de decese cauzate de Covid în toată lumea și peste 33 de milioane de cazuri.
- 18 octombrie: La aproape un an de la lovitura de stat din Bolivia, ce-l îndepărtase de la putere pe Evo Morales, partidul său – Mișcarea pentru Socialism – câștigă la scor alegerile prezidențiale și revine la putere.
- 7 noiembrie: Joe Biden câștigă alegerile prezidențiale din SUA.
- 20 noiembrie: Peste 55 de milioane de cazuri de Covid în lume, cu 1.35 milioane de decese.

A consemnat: Alex CISTELECAN

Florin Poenaru

este lector în sociologie la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București. Este doctor în antropologie socială la Central European University și a fost Fulbright Visiting Scholar la City University of New York. Lucrează pe teme legate de clasă, postsocialism și teorii ale istoriei. Este coeditor al CriticAtac, membru fondator al Lefteast și autor Bilten. A publicat volumul *Locuri comune: clasă, anticomunism, stânga* (Tact, 2017).

După 20 de ani

Warren Susman a scris mai demult că „decada” este o procedură foarte americană de a fragmenta și a înțelege istoria, dezvoltată mai ales pe parcursul secolului XX¹. Jason Scott Smith a legat apariția gândirii pe decade de nașterea unei sensibilități a timpului în raport cu noțiunea de generație, ce se afirmă odată cu finalul secolului al XIX-lea. În mod evident, când vorbim de „anii ’30”, de exemplu, nimeni nu se gândește la 1830².

Focalizarea pe decenii presupune accentul pe discontinuități și pe evenimente de scurtă durată, dar intense, care, de regulă, marchează în mod fundamental însemnătatea deceniului respectiv. Astfel, credea Susman, raportarea la decenii este în mod profund opusă gândirii istoriei pe durate lungi, specifică istoriografiei lui Braudel, de exemplu. În plus, segmentarea pe decenii pare a introduce în mod inevitabil o „culturalizare” a timpului istoric, „the ’60s”, „the ’80s”, „the ’90s” indicând la fel de bine curente, tendințe și schimbări de *fashion*.

-
- 1 Warren I. Susman, *Culture as History. The Transformation of American Society in the Twentieth Century*, Smithsonian Institution Press, 2003.
 - 2 Jason Scott Smith, „The Strange History of the Decade: Modernity, Nostalgia, and the Perils of Periodization”, *Journal of Social History*, Vol. 32, No. 2 (Winter, 1998), pp. 263-285.

În acest text propun o sinteză ce pare imposibilă: pe de o parte, păstrarea unității de analiză a celor două decenii din secolul XXI (secolul fiind o unitate de timp, la rândul său, la fel de arbitrară ca oricare alta, popularizată mai ales de scrierile lui Eric Hobsbawm; pe de alta, identificarea unor procese mai ample (comparativ cu sublinierea unor evenimente presupus decisive), care, chiar dacă nu au fost neapărat inițiate în aceste două decenii, cu siguranță s-au reliefat cel mai prominent și au căpătat consistență istorică atunci.

Declinul hegemoniei americane

Immanuel Wallerstein a fixat acest moment, în mod paradoxal, încă de la finalul Războiului Rece și dizolvarea URSS – adică momentul de apogeu al supremației mondiale a SUA. (Pe de altă parte, desigur, constatarea declinului hegemoniei SUA e o temă recurentă încă de la începutul anilor '60). Lipsită de o contrapondere deopotrivă ideologică și geopolitică, SUA au fost nevoite să asume în totalitate costurile politice, militare și economice ale lumii unipolare. Dar costurile înseamnă în mod inevitabil pierderi, iar acestea au devenit din ce în ce mai mari pe măsură ce entuziasmul liberal al anilor '90 s-a disipat. Atentatul de la 11 septembrie 2001 este, de regulă, creditat ca fiind evenimentul declanșator al declinului, mai ales din perspectiva consecințelor sale imediate și de lungă durată: războaie costisitoare în Afghanistan și Irak, venite la pachet cu pierderea încrederii în capacitatea SUA de a conduce lumea în mod pașnic și democratic. Mai mult, invaziile au dus, inevitabil, la un „război împotriva terorismului”, care nu a afectat doar SUA, ci s-a manifestat și în diferite zone ale globului, destabilizându-le.

Pentru autori liberali, precum Ivan Krastev și Stephen Holmes, felul în care au reacționat SUA după 9/11 a erodat încrederea lumii în modelul liberal vestic și în democrația specifică acestuia și a dus la apariția scepticismului de tip iliberal atât în vestul și

estul Europei, cât și în SUA, prin alegerea lui Donald Trump³. Conservatorii, de la Huntington la Steve Bannon, sunt de acord: aventurile militare și geopolitice americane nu sunt un semn de forță, ci un simptom al declinului. Scopul principal al lui Donald Trump este de a pune capăt acestui declin, care, în viziunea conservatoare, precum în cea liberală, este încă reversibil. Pentru conservatori declinul este însă imputabil globalismului și neoliberalismului, iar pentru liberali, abandonării democrației și lipsei unei integrări globale mai profunde sub auspiciile americane. La stânga, partida e deja jucată. Ciclul hegemonic american s-a încheiat (precum a fost cazul ciclurilor anterioare, de la cel spaniol la cel britanic – vezi textele lui Giovanni Arrighi în special), urmează, cel mai probabil, dominația Chinei. Ca la orice astfel de trecere ciclică, există ample turbulențe cauzate de încercarea vechiului hegemon de a opri sau a stăvili procesul, precum și de re poziționarea celorlalți actori în noile alianțe și relații de putere.

Este exact ce s-a întâmplat în ultimele decenii în mod accelerat, dar acesta este încă un proces aflat abia la început. Pentru prima dată după al Doilea Război Mondial, s-a creat o ruptură fundamentală între SUA și „vechea Europă” – așa cum a numit Donald Rumsfeld țările din vestul Europei care s-au opus participării la invazia din Irak. Relația cu Rusia a fost apoi celălalt subiect de antagonism major între cei doi aliați tradiționali ai perioadei postbelice. Reconstrucția și reafirmarea Rusiei începând cu anii 2000 drept actor global, chiar dacă minor, după dezastrul social din anii '90, precum și, mai semnificativ, apariția Chinei drept putere mondială (vezi mai jos) au complicat și mai mult modul în care SUA a fost nevoită să își organizeze propriul declin.

Reacțiile neoconservatorilor au fost inepte în sine și, așa cum s-a dovedit mai târziu, motivate de corupția endemică din inima complexului industrial-militar american. Dar, totodată, au fost

³ Ivan Krastev, Stephen Holmes, *The Light that Failed. Why the West is Losing the Fight for Democracy*. New York: Pegasus Books, 2019.

LEADERS | WE KNOW BOOKS

ancorate într-o înțelegere a lumii formate în anii '80 ai Războiului Rece. În mod evident, nu aveau cum să funcționeze. Perioada Obama a fost o lungă operațiune de PR la nivel global, ce viza recâștigarea unei minime forme de încredere după fiascoul Bush W., subîntinsă însă de operațiuni militare mai delicate, precum bombele aruncate din drone și raidurile nocturne ce au dus la prinderea lui Bin Laden, de exemplu. Practic președinția Obama a făcut curat după neoconservatori, dar, totodată, nu s-a putut abține să împrumute puțin din tactica acestora atunci când a susținut, chiar dacă implicit, lovitura de stat din Ucraina pentru a destabiliza Rusia. Ruptura adevărată a venit, într-adevăr, odată cu Donald Trump, care a recunoscut în mod explicit declinul și a propus un program de oprire a acestuia. În mod evident, acest lucru nu s-a întâmplat și nici nu avea cum să se întâmple.

În schimb, ceea ce a accelerat Donald Trump, prin acțiunile sale lipsite de noimă la nivel internațional, a fost procesul firesc descris mai sus de regândire a alianțelor internaționale. Rusia, China și UE – prin medierea hegemonului acesteia, Germania – se află în relații complexe între ele, și de multe ori antagonice, dar cu siguranță sunt mai apropiate unele de altele decât acum două decenii, mai ales drept contrapondere la SUA și la acțiunile acestora. Turcia, un aliat de bază al SUA în regiunea Mării Negre și în NATO, a pivotat spre Rusia și Iran în mandatul lui Trump. Implicarea haotică și dublă în războiul civil din Siria (asta fără a mai menționa situația din Irak), urmată de aplicarea de noi sancțiuni Iranului (care nu a făcut nimic altceva decât să consolideze puterea conservatorilor din această țară, să creeze o alianță, ce anterior părea improbabilă, între Rusia, Turcia și Iran și să antagonizeze UE, care a fost ferm împotriva de noi sancțiuni), a izolat SUA în Orientul Mijlociu, transformându-l în principalul element de instabilitate din zonă. Israelul și Arabia Saudită au rămas singurii aliați ai SUA în zonă, țări care au nevoie fundamentală de protecția militară a SUA, dar ale cărei costuri nu pot fi acoperite doar prin cumpărarea de armament de la producătorii americani de către aceste state.

Brexitul pare că o să solidifice izolarea americană prin scoaterea din ecuație la nivelul UE a unui important pion american. Țările din estul Europei, oricât de agresiv proamericane și eurosceptice au devenit după 2000, nu pot avea prea mult impact (geo)politic din cauza rolului economic subordonat al acestora. În definitiv, ultimele două decenii au însemnat integrarea acestora drept zone de producție low-cost pentru mașinăria de export germană și zone de desfacere și consum pentru produsele de import vestice. Ambele asigură prosperitatea țărilor din zonă și ratele de creștere economică peste medie. În această ecuație America nu le poate oferi nimic, nici măcar mult lăudată protecție militară, care, în definitiv, nu e nimic altceva decât pretextul extragerii unei taxe de protecție, destul de costisitoare pentru țările în cauză, prin cheltuielile pentru cumpărarea de tehnică militară.

Așadar, atentatul de la 11 septembrie a fost mai degrabă un moment simbolic, care a accelerat rapid procese aflate în desfășurare. Miile de miliarde cheltuite după acest moment pentru a impune o ordine globală au exacerbat costurile necesare pentru susținerea acestui eșafodaj la scară mondială, cu atât mai mult cu cât primul deceniu al secolului XXI a fost marcat de crize economice profunde chiar în inima capitalismului american, aducând din nou la lumină crize structurale și îndepasabile ale sistemului mondial edificat în perioada postbelică, având SUA în centru.

Dacă e să identificăm totuși un moment simbolic al declinului secular al hegemoniei americane în prima parte a secolului XXI, acesta este unul local, și anume uraganul Katrina din 2005. El a dovedit în mod limpede incapacitatea structurală a statului american de a reacționa în vederea gestionării unei crize interne și locale. Cum ar putea un astfel de stat să conducă lumea? Situația pare că s-a repetat la o scară mai mare cu ocazia pandemiei, SUA fiind de departe cea mai afectată țară de pe glob tocmai din cauza incapacității statului de a interveni rațional și eficient în situații de criză.

În ultimele două decenii s-au scris atâtea volume cu această sintagmă în titlu, încât cel mai probabil ele pot acoperi întreaga suprafață a Chinei. Totodată, a existat o inflație galopantă de sinonimi care fie aplaudau noua lume chinezească, fie, din contra, atenționau împotriva iminentei influențe nefaste chinezești asupra întregii lumi. Pentru a nu întârzia nicio secundă în plus pe aceste meleaguri, merită amintite doar câteva date ce mi se par esențiale. În 2001, deci chiar la începutul perioadei pe care o analizăm aici, PIB-ul Chinei era cu 40% mai mic decât cel al SUA (de notat că 2001 este și anul în care China aderă la WTO). În 2008, chiar la debutul crizei, ecartul se micșorase la 65%, pentru ca în 2016, PIB-ul Chinei să fie cu 14% mai mare decât cel al SUA. Iar acesta este doar un indicator, și el imperfect, al transformării economice și sociale radicale prin care a trecut China în mai puțin de două decenii, probabil fără echivalent în istoria omenirii.

O succesiune de crize

Secolul XXI a început cu criza *dot.com* și a fost urmată imediat de scandalul Enron, ce a relevat practicile financiare oneroase la vârful Wall Street. În 2002 scăderea burselor a fost pusă pe seama instabilității geopolitice cauzate de efectele 9/11. Dar, Marea Recesiune, care a debutat în 2007-2008 cu efecte globale și care a marcat practic în mod fundamental deceniul ce a urmat, a avut cauze istorice mult mai profunde. Considerată inițial a fi doar efectul unor neglijențe financiare sau al lăcomiei unor bancheri, s-a dovedit ulterior că ea a fost, de fapt, rezultatul unor acțiuni politice și economice vechi de jumătate de secol, care căutau să rezolve criza de profitabilitate a capitalului global. Numele dat acestei soluții a fost neoliberalismul, care a murit odată cu criza, nu înainte însă de a oferi propriile soluții la problemele create tot de acesta: e vorba, desigur, de programele de austeritate,

care au produs și mai multă sărăcie, au continuat să transfere resurse dinspre săraci spre bogați și au îngreunat recuperarea post-criză. Dacă însă neoliberalismul a murit, problema principală a profitabilității capitalului la nivel global a rămas intactă.

Soluțiile propuse pentru redresarea de după crahul din 2008 își epuizaseră efectele în mod semnificativ încă înainte de criza provocată de pandemie, tocmai pentru că acestea nu au fost sisteme, ci doar rezultatul unor compromisuri viabile pe termen scurt. Cu sau fără pandemie, o nouă recesiune era inevitabilă, marcând astfel două decenii de crize aproape neîntrerupte. Să ne amintim că, la rândul lor, anii '90, peste tot în lume, au fost marcați de diverse crize, unele mai severe, precum în Rusia sau estul Asiei, altele mai benigne, precum în SUA la începutul aceluia deceniu. Ce este însă caracteristic pentru perioada discutată aici este natura fundamental globală a acestor crize, precum și a efectelor acestora. Visul de integrare economică profundă a globaliștilor din anii '90 pare că s-a realizat, într-adevăr, cu prețul că orice turbulență poate destabiliza acum întreg sistemul, luându-le, totodată, capitaliștilor un instrument clasic de rezolvare a problemelor, anume externalizarea acestora și dispersarea lor geografică. Așadar, pandemia Covid poate că a venit ca un *blissing in disguise*, oferind pretextul unei distrugerii creatoare, ce va amâna încă o dată transformarea substanțială a sistemului ca atare.

Inegalități și clasă

Ultimele două decenii au marcat reîntoarcerea noțiunii de clasă în limbajul academic, jurnalistic, politic și public. Poate nu chiar așa cum și-ar fi dorit-o o marxistă aplicată, fiind vorba de cele mai multe ori de înțelesuri mult culturalizate (clasă însemnând practic „bogații”, „elita” sau cei 1%), dar fenomenul este cert. „*Middle class*” (clasa de mijloc) este, probabil, campionul acestui reviriment al limbajului de clasă, cu toate implicațiile teoretice și practice ce decurg de aici. Concept critic sau, din contra, aspirație,

clasa de mijloc exprimă, totodată, conștiința unei inegalități profunde, ce structurează societățile lumii în mod general. Afirmarea și combaterea inegalității au fost la rândul lor caracteristice pentru ultimii 20 de ani, mai ales după criza începută în 2008.

Multe se pot spune despre acești termeni – și evident că s-a tot spus –, dar în mod incontestabil ne aflăm într-o perioadă a reafirmării conștiinței de clasă, nu doar a celor ce muncesc, ci, mai ales, așa cum a fost mai mereu de fapt, a celor bogați. Afirmarea poziției de clasă, sublinierea ei nu doar prin consum ostentativ, ci și prin acțiuni politice directe, nu a mai fost așa clară din vremea *Belle Epoque*. Practic nu mai e nevoie de analiză ideologică: clasa dominantă își afirmă interesele în mod direct, cotidian, și le proclamă ca drept. *Bail-out*-ul dat băncilor în avalul crizei a fost doar un simptom al unui fenomen mai amplu, cunoscut drept socialism pentru bogați. O formă de luptă de clasă de sus în jos, care desigur că e mai veche, dar care a fost naturalizată în ultimele două decenii. Din punct de vedere social e poate cea mai importantă schimbare a acestor două decenii. Să fii bogat (chiar excesiv de bogat) nu doar că nu mai e o rușine, e și un imperativ moral. „Sărăcule” a devenit o insultă (și, desigur, o memă). Hillary Clinton a făcut mai mult decât un pas greșit în campania electorală când a vorbit despre „a basket of deplorables”. Ea a exprimat, de fapt, un adevăr bine știut: săracii sunt deplorabili. Niște paraziți care împut (la propriu, conform filmului omonim de Oscar) viața bogaților. Din acest punct de vedere cel mai reprezentativ film al ultimelor două decenii pare a fi, după mine, *The Wolf of Wall Street*, pentru că descrie, în mod hiperbolic, și tocmai de aceea, extrem de realist, această transformare socială profundă.

Tangențial legat de acest subiect al inegalității și al claselor, ultimii 20 de ani au mai făcut vizibil un fenomen care la prima vedere pare contrafactual, dar nu este: o atenuare a disparităților dintre Nordul și Sudul Global sau, altfel spus, o slăbire semnificativă a importanței politico-economice a geografiei. Ca să nu

fiu prost înțeles, mă grăbesc să dau câteva exemple. Un moscovit trăiește mult mai bine decât o familie înstărită din sudul Italiei; un bucureștean din clasa medie are o viață mult mai bună, și un venit semnificativ mai mare, decât un newyorkez din clasa muncitoare. Membri din clasele înstărite din Brazilia, India sau China se deplasează cu elicopterul. Ceea ce trece drept venit mediu în unele state din Golf ar face geloși finanțiști care lucrează la Frankfurt.

Practic, este din ce în ce mai puțin întemeiată analiza în termeni Nord/Sud, Vest/Est, care și-a trăit momentul de glorie în anii Războiului Rece. Modul în care a produs efecte capitalismul neoliberal la nivel global a erodat această geografie deopotrivă mentală și economică. Clasa este acum cu adevărat fundamentală, nu faptul că te-ai născut în anumite zone ale lumii considerate istoric privilegiate, bogate sau „dezvoltate”. Discrepanțele traversează acum zone și țări considerate anterior relativ omogene. Acum 100 de ani era important dacă te nașteai în China, Rusia sau SUA (pe lângă clasa în care te nașteai, desigur), astăzi doar clasa pare că a mai rămas determinantă.

Această transformare specifică secolului XXI apare în forma sa cea mai profundă la nivelul transformării orașelor. Practic, în ultimele două decenii asistăm la transformări urbane radical diferite de urbanismul secolului XX. În multe cazuri de pe glob este deja imposibil de vorbit de orașe ca atare (așa cum le știam până de curând), ci de arii urbane și suburbane întinse, care înglobează diverse forme de activități, venituri și inegalități ce pe vremuri erau asimilate unor regiuni economice și geografice extrem de disparate. Orice metropolă globală cuprinde acum zone centrale de high-tech și finanțe, o zonă semiperiferică de clasă de mijloc și proletari cu gulere albe și apoi o vastă zonă periferică, de incredibilă sărăcie și precaritate (*slums*, descrise de Mike Davis) – un pattern ce pare a fi valabil și pentru orașe fără niciun fel de anvergură globală sau regională.

Nu e locul aici pentru un parastas, mai ales că pare contrafactual. Nu asistăm, de fapt, la revirimentul stângii și al mișcărilor antisistemice post-2008 în diferite țări ale lumii, din Chile până în India? Nu a transformat Bernie Sanders politica americană și imaginația globală înspre socialism? Pe scurt, nu. Peste tot în lume dreapta radicală este în plină afirmare sau deja la putere. Mesajele, tacticile, reflexele acesteia câștigă teren, tocmai pe fundalul morții stângii. Situația e atât de dramatică, încât e mai interesant de analizat fenomenul resurgenței (relativ) noii drepte extremiste, în toate formele sale proteice, decât decesul stângii. Steve Bannon nu are corespondent la stânga, iar mișcarea cu adevărat internațională astăzi este cea a naționaliștilor și extremiștilor de dreapta suzeraniști: Bolsonaro, Trump, Orban, Salvini – și restul figurilor foarte bine cunoscute.

Recrudescența de dreapta pare a fi o mișcare antisistemică, cel puțin datorită faptului că așa se prezintă pe sine: o reacție la *status quo*-ul neoliberal al ultimilor 40 de ani și a tot ceea ce a implicat acesta. Dar oricât de virulentă și de succes pare a fi, insurecția de dreapta este totuși o mișcare de ariergardă și defensivă. E nostalgică și agățată de un trecut iluzoriu în care lucrurile erau mai bune. De aceea această mișcare poate fi mai degrabă înregimentată și mobilizată decât să conducă ea spre ceva radical nou. Din Brazilia până în Ungaria, trecând prin SUA, dreapta radicală mai degrabă susține decât impune forme de autoritarism ale unor antreprenori politici foarte bine ancorați și foarte versați în establishmentul pe care aparent îl contestă și îl modifică. Faptul că până la urmă marea idee politică și economică a drepte radicale este un nou protecționism arată mai mult decât orice limitele sale și caracterul său reactiv.

La stânga lucrurile sunt, ca de obicei, mult mai grave, dar în același timp mult mai pline de speranță, în mod paradoxal.

Debutul secolului XXI a pus capăt în mod rapid, și cumva firesc, mișcării antiglobaliste, tocmai pentru că nu oferea o alternativă viabilă, dar a lăsat o moștenire intelectuală importantă în sensul analizei *globale* a capitalismului și a efectelor sale interconectate. Mișcarea antirăzboi din 2003 a fost de scurtă durată și a fost nevoie de câțiva ani buni ca mișcări organizate împotriva crizei financiare să ia formă. Să nu uităm că mișcarea Occupy Wall Street a avut apogeul pe 1 mai 2012, la patru ani după criză. Bilanțul stângii globale în a doua decadă a secolului acestuia e un prilej de rușine, așa că mai bine îl lășăm sub tăcere, mai ales că ar trebui menționat aici și episodul Syriza 2015.

Vestile nu sunt însă toate proaste de pe acest câmp. Dacă politica stânga e în colaps, intelectual pare că au avut loc transformări importante în ultimii 20 de ani. În primul rând, e cert că „noua stângă”, apărută după 1968, a murit odată cu neoliberalismul pe fundalul căruia s-a afirmat. Am avut multe de învățat de la această stângă, dar este evident acum, retrospectiv, cât de mult a fost determinată de sistemul economico-social în care s-a format și de „noul spirit al capitalismului” cu care mai degrabă s-a complăcut decât cu care s-a confruntat (cu anumite excepții notabile, desigur). Ar merita o discuție separată și mai amplă cu privire la moștenirea acestei stângi (ce poate fi păstrat drept valabil, ce merge direct la muzeul de istorie ca exponat), însă aceasta a încetat să mai ofere surse și resurse semnificative pentru mobilizarea politică și intelectuală. În cele mai multe cazuri au rămas epigonii, unii talentați, dar, per ansamblu, complet irelevanți în configurația actuală.

În al doilea rând, ultimii 20 de ani au marcat trecerea de la figura intelectualului public de stânga (de regulă filosof/filosoafă) la cea a economistului. Pe scurt, de la Žižek și Butler la Varoufakis, Tooze și Mazzucato. Criza din 2008 desigur că a accelerat această trecere, pentru că era nevoie de alt tip de expertiză și analiză, dar procesul era deja pornit. Pericolul inherent al economismului nu este de neglijat, dar deocamdată este preferabil deceniilor de uitare a economiei și reducere a socialului la cultură și discurs.